ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Μνήμων

Τόμ. 8 (1982)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ: Φορολογία καί ἐκχρηματισμός στήν οἰκονομία τῶν βαλκανικῶν χωρῶν (15ος–16ος αἰ.) ● ΑΝΤ. ΛΙΑΚΟΣ: Οἱ φιλελεύθεροι στήν ἐπανάσταση τοῦ 1862. Ὁ πολιτικός σύλλογος «Ρήγας Φεραῖος» ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΑΡΔΑ: Πολιτευόμενοι στρατιωτικοί στήν Ἑλλάδα στά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα ● ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΒΛΑΣΣΗ: Ἡ συμμετοχή τῶν Ἑπτανησίων στά Ὀρλωφικά (1770) καί ἡ ἀντίδραση τῆς Βενετίας ● ΑΛΕΚΑ ΜΠΟΥΤΖΟΥΒΗ – ΜΠΑΝΙΑ: Τό Καποδιστριακό κόμμα 1832–1833. Ἀπό τήν ἤττα στόν παραγκωνισμό καί τήν καταδίωξη ● Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ: Συγκριτισμός ● ΟΛΓΑ ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ: Τό μονόφυλλο τοῦ Ρήγα τοῦ 1797. Παρατηρήσεις στή νεοελληνική εἰκονογραφία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ● Γ. ΜΟΥΡΕΛΟΣ: Ἡ προσωρινή Κυβέρνηση τῆς Θεσσαλονίκης καί οἱ σχέσεις της μέ τούς συμμάχους (Σεπτέμβριος 1916–Ἰούνιος 1917) ● Η. FLEISCHER: Νέα στοιχεῖα γιά τή σχέση Γερμανικῶν ἀρχῶν κατοχῆς καί Ταγμάτων Ἀσφαλείας ● Ε. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ: Τό πρόβλημα τῶν γενικεύσεων στήν Ἱστορία ● Π. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ: Ἡ ἐμπορική ἑταιρική συνεργασία τοῦ βενετικοῦ οἴκου Ταρωνίτη – Θεοτόκη καί τῶν ἀδελφῶν Γ. καί Θ. Γεωργίβαλων (1732–1737). ● ΑΡ. Κ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ: Ἕνα ἄγνωστο ἐπεισόδιο καί μιά ἑλληνική μαρτυρία γιά τό πέρασμα τοῦ Leake ἀπό τή Τσαρίτσανη τῆς Θεσσαλίας ● Γ. ΚΟΚΚΩΝΑΣ: Ἰσοκράτους λόγοι τρεῖς: Φλωρεντία c. 1495 ἤ Ρώμη c. 1517; Γύρω ἀπό μιά διόρθωση στόν Legrand. ● Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ: Ἡ ἀσήμαντη μαρτυρία ● Γ. ΜΠΩΚΟΣ: Συμπληρωματικά στοιχεῖα σχετικά μέ τήν πρόταση τοῦ Π. Μαρκίδη–Πούλιου γιά ἐγκατάσταση τυπογραφείου στά Ἑπτάνησα ● Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ: Βιβλιολογικά Α' ● Χ. ΛΟΥΚΟΣ: Ἡ ἐνοικίαση προσόδων κατά τήν Καποδιστριακή περίοδο. ● ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1977

ΑΘΗΝΑ 1980 - 1982

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΠΤΑΝΗΣΙΩΝ ΣΤΑ ΟΡΛΩΦΙΚΑ (1770) ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΕΡ. ΒΛΑΣΣΗ

doi: 10.12681/mnimon.225

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΛΑΣΣΗ Δ. Ε. (1982). Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΠΤΑΝΗΣΙΩΝ ΣΤΑ ΟΡΛΩΦΙΚΑ (1770) ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ. *Μνήμων*, *8*, 64–84. https://doi.org/10.12681/mnimon.225

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 28/03/2024 10:16:34

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΕΡ. ΒΛΑΣΣΗ

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΠΤΑΝΗΣΙΩΝ ΣΤΑ ΟΡΛΩΦΙΚΑ (1770) ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων στὸν Α΄ Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο (1768 - 1774) ἔχουν γραφτεῖ πολλὰ στὴν ἑλληνικὴ καὶ ξένη βιβλιογραφία[1]. Πολλὲς πληροφορίες, ἐπίσης, ὑπάρχουν στὸ Κρατικὸ Ἀρχεῖο Βενετίας[2] τόσο γιὰ τὶς προετοιμασίες τοῦ ρωσικοῦ στόλου, ὅσο καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἐπεισόδια τοῦ πολέμου. Στὸν πόλεμο αὐτὸ πολλὰ πρόσφεραν οἱ Ἑπτανήσιοι, ποὺ στὴ βοήθειά τους μάλιστα ὑπολόγιζαν πολὺ οἱ Ρῶσοι, πράγμα ποὺ δὲν ἦταν καθόλου εὐχάριστο γιὰ τὴ Βενετία. Αντίθετα, αὐτὴ ἔκανε τὰ πάντα γιὰ νὰ ἐμποδίσει μιὰ τέτοια συμμετοχή, ἐνῶ παράλληλα δὲν ἔπαυε νὰ διαβεβαιώνει τὸ Σουλτάνο γιὰ τὰ φιλικά της αἰσθήματα. Ἡ στάση της αὐτὴ ἦταν πιστὴ μὲ τὴν πολιτικὴ ποὺ ἀκολουθοῦσε τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς της. Ἡ κατάσταση ποὺ βρισκόταν τῆς ἐπέτρεπε μόνο τὴν οὐδετερότητα, γιατὶ μόνο ἔτσι μποροῦσε νὰ ἀποφύγει τὸν κίνδυνο ποὺ ἔβλεπε νὰ ἀπειλεῖ τὰ συμφέροντά της, ἐξ αἰτίας ἐκείνου τοῦ πολέμου.

Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, τέλη Σεπτεμβρίου - ἀρχὲς Ὀκτωβρίου 1768, οἱ ἀδελφοὶ Ὀρλὼφ ἦρθαν στὴ Βενετία μὲ τὸ ψευδώνυμο Ὀστρώβ. Κύριος σκοπός τους ἦταν νὰ ἔρθουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἕλληνες

1. Ἀπ. Βακαλόπουλος, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. Δ΄, Θεσσαλονίκη 1973. Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, *Τὰ Ὀρλωφικά. Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασις τοῦ 1770 καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς*, Ἀθήνα 1967. Στεφ. Ν. Θωμόπουλος, *Ἱστορία τῆς πόλεως Πατρῶν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι 1821*, Πάτρα[2] 1950. Π. Χιώτης, *Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου*, τόμ. Γ΄, Κέρκυρα 1863. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τόμ. ΙΑ΄, Ἀθήνα 1975, ὅπου καὶ ὅλη ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. C. Manfroni, «Documenti veneziani sulla campagna dei Russi nel Mediterraneo 1770 - 71», *Atti del Reale Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti*, 72 (1912 - 13), parte seconda. A. M. Alberti, «Venezia e la Russia alla fine del secolo XVIII (1770 - 1785)», *Archivio Veneto*, 10 (1931) 222 - 283 11 (1932) 287 - 345. F. Venturi, *Settecento riformatore III. La prima crisi dell' antico Regime (1768 - 1776)*, Torino 1979.

2. Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν ἐγγράφων, ποὺ εἶναι διασκορπισμένα σὲ διάφορες σειρές, περιλαμβάνουν πληροφορίες ἔμμεσες, γιατὶ ἡ Βενετία δὲν εἶχε ἐπίσημο ἀντιπρόσωπο στὴν Αὐλὴ τῆς Αἰκατερίνης Β΄. Οἱ πρεσβευτὲς της, ὅμως, καὶ οἱ πρόξενοι στὶς κύριες εὐρωπαϊκὲς πόλεις, ὁ Βάϊλος στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ οἱ διάφοροι ἀξιωματοῦχοι στὴν Ἀνατολή, μετέδιδαν ἀκριβεῖς πληροφορίες καὶ εἰδήσεις γιὰ τὴν πολιτικὴ κατάσταση καὶ τὶς πολεμικὲς ἑτοιμασίες τῶν δύο χωρῶν. Βλ. C. Manfroni, ὅ.π., σ. 1145.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

ποὺ ἦταν ἐγκατεστημένοι στὴν πόλη καὶ νὰ βροῦν χρήματα γιὰ νὰ ἐνισχυθεῖ ἡ ἐξέγερση στὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἤδη εἶχε προετοιμαστεῖ κατάλληλα[3]. Μεγάλη βοήθεια τοὺς πρόσφερε ὁ Πάνος Μαρούτσης[4], Ἠπειρώτης στὴν καταγωγὴ καὶ πολὺ δραστήριος. Παράλληλα ἔγινε προσπάθεια γιὰ νὰ πεισθεῖ ἡ βενετικὴ κυβέρνηση νὰ ἐνισχύσει τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόνησο καὶ νὰ παραχωρήσει τὸ δικαίωμα στὸ ρωσικὸ στόλο νὰ χρησιμοποιήσει τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους ὡς ὁρμητήριο[5]. Ἡ δυσπιστία, ὅμως, τῆς Βενετίας γιὰ τὴ Ρωσία, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, καὶ ὁ φόβος της γιὰ τὴν ὀθωμανικὴ δύναμη στὴ Μεσόγειο, ἀπ' τὴν ἄλλη, τὴν ἔκαναν νὰ ἀπορρίψει τὰ σχέδια τῶν Ὀρλὼφ καὶ συγχρόνως νὰ τοὺς ζητήσει νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἔδαφός της, γιατὶ ἡ δραστηριότητά τους προξενοῦσε ἀνησυχίες στὴν ἤδη ταραγμένη κυβέρνηση. Στὴ Σύγκλητο ἀκούγονταν δύο ἀντίθετες γνῶμες. Ἡ μιά, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπ' τὸν πόλεμο καὶ νὰ ἀκολουθήσουν πολεμικὴ πολιτική, ποὺ τόσο εἶχε ἀποδώσει στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα. Ἡ ἄλλη, ὅτι ἔπρεπε νὰ τηρηθεῖ αὐστηρὴ οὐδετερότητα, γιατὶ ἡ συνθήκη τοῦ Πασάροβιτς (1718) εἶχε προκαλέσει πολλὲς ζημιὲς στὴ Δημοκρατία[6]. Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπ' τὴ διεθνὴ πολιτικὴ ποὺ τὴν ἀπασχολοῦσε ἐκείνη τὴν περίοδο, ἡ Βενετία εἶχε καὶ ἐσωτερικὰ προβλήματα. Βρισκόταν σὲ κρίσιμο σημεῖο ἡ μάχη πού, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Ἰταλίας, ἔκανε ἐναντίον τῆς Παπικῆς Curia. Ἦταν παραμονὲς τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου Βαΐλου τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ οἱ μεγάλες οἰκογένειες τῶν Πατρικίων βρίσκονταν σὲ ἀναταραχή. Ἔπρεπε νὰ βρεθεῖ ὁ τρόπος τῆς ὁμαλῆς ἐκλογῆς, γιατὶ ἡ περίσταση δὲν ἦταν κατάλληλη γιὰ ἀντιδράσεις καὶ ἐχθρότητες[7].

Μιὰ ἀπρόσμενη, γιὰ τὴ Βενετία, ἐπέμβαση ἦταν ἐκείνη τῆς Αὐστρίας. Ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης ἐπιχείρησε νὰ πείσει τὴ Βενετία νὰ ἐξοπλισθεῖ καὶ νὰ ἑτοιμαστεῖ γιὰ ἄμυνα, ἑτοιμάζοντάς την ἔτσι γιὰ μιὰ πιθανὴ συμμαχία ἐναντίον τῶν Τούρκων. Με αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ Αὐστρία θὰ ἐξασφάλιζε τὸ ἐμπόριό της στὴν Τεργέστη. Φυσικὰ ἡ Βενετία δὲν δέχτηκε ν' ἀκολουθήσει τὰ αὐστριακὰ σχέδια[8]. Ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνα γιὰ τὴ θέση της ἀπέναντι στὶς δύο μεγάλες δυνάμεις. «Non intendeva offendere i russi, ne mancare ai patti coi Turchi». Ὅσο γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς Piazza της, φυσικὰ δὲν

3. Βλ. καὶ Venturi, ὅ.π., σ. 31.

4. Γι' αὐτὸν βλ. Μ. Μανούσακας, *Ἀνέκδοτα Πατριαρχικὰ γράμματα (1547 - 1806) πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ Μητροπολίτας Φιλαδελφείας καὶ τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν ἀδελφότητα, Βενετία* 1968, σ. 80 - 83. Alberti, ὅ.π., σ. 223, 232 - 234, 237, 239, 251, 258, 305, 312. Venturi, ὅ.π., σ. 29 - 30, 32 - 33.

5. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, ὅ.π. σ. 62 - 63.

6. Βλ. καὶ Manfroni, ὅ.π., σ. 1147 - 1148.

7. Venturi, ὅ.π., σ. 31 - 32.

8. Venturi, ὅ.π., σ. 32.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

ἀγνοοῦσε τὴ μεγάλη τους προσφορὰ στὴν οἰκονομικὴ ζωή της καὶ στὴν κίνηση τοῦ ἐμπορίου της μὲ τὴν Ἀνατολή. Ἀλλὰ στὴν ἴδια Piazza δροῦσαν καὶ ἔμποροι ὀθωμανικῆς ἢ ἀλβανικῆς ὑπηκοότητας, ποὺ εἶχαν στὰ χέρια τους ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ἐμπορίου τοῦ κεριοῦ, μαλλιοῦ καὶ καπνοῦ. Καὶ σίγουρα δὲν θὰ ἀντιδροῦσαν εὐνοϊκὰ ὅν ἡ Βενετία εὐνοοῦσε τὴ Ρωσία. Ὁ ἐμπορικὸς χαρακτήρας τῆς βενετικῆς παράδοσης ἔκανε δύσκολη ὁποιαδήποτε ἐκλογή[9].

Στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Σουλτάνος πίεζε τὸ Βάϊλο νὰ δηλώσει φανερὰ ποιὲς ἦταν οἱ διαθέσεις τῆς Βενετίας. Μὲ διαταγὴ τῆς Συγκλήτου ὁ Βάϊλος διαβεβαίωσε τὸ Σουλτάνο ὅτι ἡ Βενετία θὰ παρέμενε οὐδέτερη καὶ ὅτι τὰ αἰσθήματά της ἦταν φιλικότατα. Ἡ ἀλήθεια ἦταν ὅτι καὶ μὲ τὶς δύο ἐμπόλεμες δυνάμεις εἶχε σχέσεις φιλικές. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅμως ὅτι μὲ τὴν Τουρκία ἦταν δεμένη μὲ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Πασάροβιτς. Πρὸς τὴ Ρωσία τὴν ἔσπρωχνε τὸ ἐμπορικὸ συμφέρον καὶ εἰδικὰ ἡ ναυσιπλοΐα στὴ Μαύρη Θάλασσα[10]. Ἴσως γι' αὐτὸ ὁ Σουλτάνος δὲν ἔδειξε καὶ μεγάλη ἐμπιστοσύνη, καὶ γιατὶ ἤδη στὴν Πελοπόννησο οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἐπαναστατήσει καὶ ἔτρεχε ἡ φήμη ὅτι ἡ Βενετία συμμάχησε μὲ τὴ Ρωσία καὶ ὅτι ἑτοιμαζόταν μάλιστα νὰ στείλει ναυτικὴ δύναμη στὸ Μοριά[11].

Στὸ μεταξὺ ἔγινε γνωστὸ ὅτι ἡ ρωσικὴ ἁρμάδα ἑτοιμαζόταν νὰ κατέβει στὴ Μεσόγειο. Ἡ Βενετία κατάλαβε τὸν κίνδυνο ποὺ διέτρεχε, τόσο τὸ ἐμπόριό της, ὅσο καὶ οἱ κτήσεις της. Βιάστηκε νὰ διαμαρτυρηθεῖ, ἀλλὰ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Αἰκατερίνης Β', Galitzin, τὴν καθησύχασε βεβαιώνοντός την ὅτι ἡ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριό της δὲν διέτρεχαν κανένα κίνδυνο. Οἱ βεβαιώσεις αὐτὲς δὲν ἦταν καὶ τόσο καθησυχαστικές, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ τὰ ἐμπορικὰ της πλοῖα ἐξυπηρετοῦσαν μὲ τὰ ταξίδια τους τοὺς Τούρκους, καί, σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τοῦ Ναυτικοῦ Δικαίου, τὸ φορτίο τους μποροῦσε νὰ κατασχεθεῖ σὰν πολεμικὸ λαθρεμπόρευμα[12].

Ἐξ ἄλλου, ἡ Βενετία φοβόταν ὅτι ἡ ρωσικὴ προπαγάνδα θὰ προκαλοῦσε ἀναταραχὲς καὶ ἐπαναστατικὰ κινήματα στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου, γεγονὸς ποὺ θὰ ἔβαζε σὲ κίνδυνο τὶς σχέσεις της μὲ τὴν Τουρκία· Ἤδη ὁ Σουλτάνος πίστευε, ὅτι ἡ Βενετία θὰ ἐπέτρεπε στοὺς Ρώσους νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ λιμάνια της, παρὰ τὶς διαβεβαιώσεις τοῦ Βαΐλου γιὰ τὴν οὐδετερότητά της, γιατὶ ἔρχονταν εἰδήσεις στὴν Πύλη γιὰ τὸν ξεσηκωμὸ τῶν ὑπηκόων της στὰ Ἑπτάνησα. Ἕνα πλοῖο ρωσικὸ ἄραξε στὴν

9. Βλ. καὶ Venturi, ὅ.π., σ. 32 - 33.
10. Alberti, ὅ.π., σ. 224.
11. Manfroni, ὅ.π., σ. 1150 - 1151.
12. Βλ. καὶ Manfroni, ὅπ., σ. 1152 - 1153.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Κέρκυρα[13] καὶ τὸ πλήρωμά του ξεσήκωσε τοὺς κατοίκους της[14]. Στὴ συνέχεια κατευθύνθηκε πρὸς τὴ Ζάκυνθο καὶ τὴν Κεφαλονιά, καὶ σὲ λίγο ὅλα τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου ξεσηκώθηκαν[15]. Ἄρχισαν οἱ μεταναστεύσεις στὴν Πελοπόννησο. Ὁ Προβλεπτὴς τῆς Κεφαλονιᾶς Zuanne Pizzamano πληροφοροῦσε μὲ γράμμα του[16], μὲ ἡμερομηνία 12 Μαρτίου 1770, καὶ ποὺ δημοσιεύεται στὴ συνέχεια, τὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ τῆς Θάλασσας γιὰ τὸν ἀναβρασμὸ ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν Κεφαλονιὰ καὶ γιὰ τὶς μεταναστεύσεις τῶν στασιαστῶν στὴν Πελοπόννησο. Ὁ ξεσηκωμὸς τῆς Κεφαλονιᾶς ἀνησύχησε ἰδιαίτερα τοὺς Βενετούς, γιατὶ ὁ φανατισμὸς τῶν κατοίκων ἦταν μεγάλος καὶ τὸ κίνημα εἶχε πάρει μεγάλη ἔκταση[17]. Μεγάλες ὁμάδες χωρικῶν κατευθύνονταν πρὸς τὴν πρωτεύουσα τρομοκρατώντας τοὺς ἐμπόρους τοῦ νησιοῦ[18]. Ἕνα σῶμα βενετικὸ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ λοχαγὸ Ceresa προσπάθησε, ἀλλὰ μάταια, νὰ διαλύσει τοὺς χωρικούς, πού, μὲ τὴν ἀρχηγία μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀννίνων καὶ τῆς οἰκογενείας Χαλιώτη, εἶχαν μετατρέψει τὸ χωριὸ Χαλιωτάτα σὲ κέντρο ἀντίστασης. Ὁ ἴδιος ὁ λοχαγὸς καὶ πολλοὶ δικοί του σκοτώθηκαν[19]. Ὁ Προβλεπτὴς τῆς Κεφαλονιᾶς δὲν μποροῦσε νὰ ἐλέγξει τὴν κατάσταση μὲ κανένα τρόπο. Σὲ γράμμα του στὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ Andrea Donà, μὲ ἡμερομηνία 11 Φεβρουαρίου 1769 (1770), ἔγραφε χαρακτηριστικά: «...*Avista di cui mi sembra Cefalonia un mar agitato da violentissima tempesta*...»[20]. Γι' αὐτὸ ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς διέταξε τὸν Patrono alle Navi, Molin νὰ πάει στὴ Κεφαλονιὰ μὲ 4

13. Ἀργότερα οἱ Ρῶσοι ἰσχυρίστηκαν ὅτι αὐτὸ εἶχε γίνει χωρὶς τὴ διαταγὴ τοῦ ναυάρχου, καὶ ὅτι θὰ δικαζόταν ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, Popofchin. Ἐπίσης εἶχαν παραβιαστεῖ καὶ οἱ νόμοι τῆς Sanità, γιατὶ τὸ πλήρωμα ἐπικοινώνησε μὲ τοὺς κατοίκους, ἂν καὶ ἦταν σὲ κάθαρση (quarantena) Βλ. καὶ Manfroni, ὅ.π., σ. 1163-1164. Alberti ὅ.π. σ. 226.

14. Βλ. καὶ Venturi, ὅ.π., σ. 37.

15. Ἦταν πολὺ εὔκολο γιὰ τοὺς Ρώσους νὰ πείσουν τοὺς Ἑπτανήσιους νὰ βοηθήσουν τοὺς ξεσηκωμένους Πελοποννήσιους, γιατὶ ὑπῆρχαν στενοὶ δεσμοὶ μεταξύ τους. Πολλὲς φορὲς οἱ Κεφαλονίτες καὶ οἱ Ζακυνθινοὶ πήγαιναν στὴν Πελοπόννησο γιὰ νὰ δουλέψουν στὰ εὔφορα χτήματά της (μετὰ ἀπὸ σεισμοὺς ἢ μὲ κανονικὲς συνθῆκες). Ἄλλωστε, πολλοὶ Πελοποννήσιοι κατέφυγαν στὰ Ἑπτάνησα μετὰ τὸ 1715 (δεύτερη Τουρκοκρατία τῆς Πελοποννήσου). Γιὰ περισσότερα βλ. Γριτσόπουλος, ὅ.π., σ. 79. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, ὅ.π., σ. 66 - 67. Venturi, ὅ.π., σ. 38 - 39.

16. Archivio di Stato di Venegia (καὶ στὴ συνέχεια A.S.V.), Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 135, inserta No 2.

17. Βλ. καὶ Venturi, ὅ.π., σ. 39 - 40.

18. A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 143.

19. A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 132, inserta No 4.

20. A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 130, inserta No 6.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

πλοῖα. Ἔλπιζε ὅτι ἡ ἐμφάνιση αὐτῆς τῆς δύναμης θὰ ἀνάγκαζε τοὺς κατοίκους νὰ ἀφήσουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ ὑπακούσουν στὴν ἐξουσία[21].

Ἡ κατάσταση στὴ Ζάκυνθο δὲν ἦταν καλλίτερη, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες ποὺ κατέβαλαν οἱ Βενετοὶ γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν τάξη. Ἤδη ὁ Ζακυνθινὸς καπετάνιος Παλικούκιας, κυβερνήτης καὶ συνιδιοκτήτης τοῦ πλοίου «Atta» ἐξοπλισμένου μὲ 20 κανόνια καὶ μὲ πλήρωμα ἀπὸ 80 ναυτικούς, εἶχε κατεβάσει τὴ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ εἶχε ὑψώσει τὴ ρωσική[22]. Πολλοὶ νησιῶτες ναύλωσαν δύο πλοῖα καὶ ἀποβιβάστηκαν στὰ Λεχαινά, στὴν περιοχὴ τῆς Γαστούνης.

Συγχρόνως μὲ τὴ Ζάκυνθο ξεσηκώθηκε καὶ ἡ Ἰθάκη. Οἱ κάτοικοί της σχεδίαζαν νὰ ἀποβιβαστοῦν στὴν ἀπέναντι ξηρὰ καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν στοὺς Τούρκους. Ἡ ἐμφάνιση ὅμως τοῦ βενετικοῦ στόλου τοὺς ἀπότρεψε καὶ ἡ τάξη ἀποκαταστάθηκε[23].

Ἡ Σύγκλητος διέταξε τὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ τῆς Θάλασσας Andrea Donà νὰ ἐμποδίσει μὲ κάθε τρόπο τὰ ρωσικὰ πλοῖα νὰ πλησιάσουν στὰ βενετικὰ λιμάνια, καὶ συγχρόνως νὰ πείσει τοὺς Τούρκους Διοικητὲς γιὰ τὰ φιλικὰ αἰσθήματα τῆς Βενετίας[24]. Ἀπόδειξη τῆς φιλίας της καὶ τῆς ἀπόφασής της νὰ ἐμποδίσει μὲ κάθε τρόπο τήν, τόσο ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν πολιτική της, συμμετοχὴ τῶν νησιωτῶν στὸν πόλεμο, ἦταν ἡ προκήρυξη ποὺ ἔκανε ἀπ' τὴν Κέρκυρα ὁ Γενικὸς Προβλεπτής, μὲ ἡμερομηνία 12 Μαρτίου 1770. Μ' αὐτὴν ἀπαγορεύονταν αὐστηρὰ ἡ μετανάστευση τῶν ὑπηκόων, ποὺ θὰ τιμωροῦνταν μὲ δήμευση τῆς περιουσίας τους καὶ θάνατο, ἂν δὲν ὑπάκουαν. Συγχρόνως στάλθηκε μιὰ ἐγκύκλιος στοὺς Βενετοὺς ἀντιπροσώπους στὰ νησιά, ποὺ ὅριζε τὴν πιὸ αὐστηρὴ ἐπαγρύπνηση, τὴ σύλληψη τῶν ὑπόπτων καὶ τὴν κατάσχεση τῶν περιουσιῶν ἐκείνων ποὺ εἶχαν περάσει στὴ ρωσικὴ ὑπηρεσία[25]. Ἤδη εἶχε δημευτεῖ, γιὰ παράδειγμα, τὸ σπίτι τοῦ καπετάνιου Παλικούκια.

Στὴν Πελοπόννησο ἡ ἐπανάσταση εἶχε ἤδη δώσει πολλὰ ἀποτελέσματα. Μέχρι τὰ τέλη Μαρτίου πολλὲς σπουδαῖες θέσεις εἶχαν καταληφθεῖ καὶ οἱ τουρκικὲς φρουρὲς εἶχαν διωχτεῖ[26]. Φυσικὸ ἐπακόλουθο τῶν ἐπιχειρήσεων ἦταν ἡ ἁρπαγὴ προϊόντων, κυρίως ἀγροτικῶν, ἀπ' τὶς περιοχὲς

21. A.S.V., Senato Rettori - Deliberazioni, F. 326, data 1770, 17 Marzo. Manfroni, ὅ.π., σ. 1157. Alberti, ὅ.π., σ. 229.

22. A.S.V., Senato Rettori - Deliberazioni, F. 326, data 1770, 17 Marzo. Manfroni, ὅ.π., σ. 1156 - 1158. Venturi, ὅ.π., σ. 37, 123.

23. A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 130, inserte 4 καὶ 5.

24. Βλ. καὶ Manfroni, ὅ.π., σ. 1158 - 1159.

25. Manfroni, ὅ.π., σ. 1157. Alberti, ὅ.π., σ. 229. Βακαλόπουλος, ὅ.π., σ. 391.

26. Βλ. καὶ ἔγγρ. Α΄, σημ. 3.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

ὅπου πολεμοῦσαν, καὶ διάφορες βιαιότητες[27]. Ὁ Βενετὸς πρόξενος τῆς Πάτρας Cesare Mesalà σὲ γράμμα του στὸν Γενικὸ Προβλεπτὴ τῆς Θάλασσας Andrea Donà ἔγραφε χαρακτηριστικά: «*...A qual numero, ed a qual segno sia ormai trascesa la felonía de' sudditi, che trasportati da insano fanatismo, cui danno il mentito titolo di religione, ma sopratutto da predominante spirito d' isnaziabile rapacità*[28]*...*». Στὰ στρατιωτικὰ ρωσικὰ σώματα ἦταν καταταγμένοι μαζὶ μὲ τοὺς Πελοποννησίους καὶ πολλοὶ νησιῶτες. Στὴ Δυτικὴ Πελοπόννησο δροῦσαν, σχεδὸν ἀποκλειστικά, Ζακυνθινοὶ καὶ Κεφαλονίτες[29]. Σῶμα Ζακυνθινῶν μὲ ἀρχηγοὺς τὸ Βασίλειο Μακρῆ[30], Νικόλαο Φορτούνη[31], Ξανθόπουλο[32] καὶ Θρακιώτη[33] κατέλαβε τὴ Γαστούνη. Ἀπ' τὴν Κεφαλονιὰ ἔφτασε σῶμα Κεφαλονιτῶν μὲ ἀρχηγοὺς τὸ Σπύρο Μεταξᾶ[34], ποὺ ἔχοντας μεγάλη ἐπιρροὴ στὸ νησὶ τοὺς παρακίνησε νὰ ξεσηκωθοῦν καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, τὸν ἀδελφό του Ἰωάννη καὶ ἄλλους τοπικοὺς ἄρχοντες[35]. Μαζὶ μὲ τοὺς Ζακυνθινοὺς καὶ ἀρκετοὺς ντόπιους πολιόρκησαν τὴν Πάτρα[36]. Ἡ πολιορκία κράτησε 20 μέρες, μέχρι ποὺ ἤρθε γιὰ ἐνίσχυση τῆς φρουρᾶς ἕνα σῶμα Ἀλβανῶν[37], ποὺ δροῦσε προηγουμένως στὸ Μεσολόγγι. Οἱ πολιορκητὲς διαλύθηκαν ἀπ' τὴν φοβερὴ μανία τῶν Ἀλβανῶν, ποὺ τοὺς κατέσφαξαν καὶ συγχρόνως ἔκαψαν τὰ σπίτια καὶ ἔκαναν κάθε μορφῆς βιαιότητες[38]. Ὅσοι Κεφαλονίτες σώθηκαν, μπῆκαν στὰ πλοῖα τους γιὰ νὰ γυρίσουν πίσω, ἀλλὰ τοὺς ἔστησαν παγίδα πειρατὲς Δουλτσινιῶτες, ποὺ περιπολοῦσαν στὸ πέλαγο, καὶ πολλοὶ σκοτώθηκαν ἢ πνίγηκαν[39]. Τὴν ἴδια τύχη εἶχαν καὶ οἱ Ζακυνθινοὶ ποὺ ἦταν στὴ Γαστούνη.

---

27. Βλ. καὶ Venturi, ὅ.π., σ. 42

28. A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 143.

29. Τὸ περιοδικὸ *Notizie del mondo,* n. 40, 19 maggio 1770, p. 328 (Corfù, 10 e 28 aprile) εἶχε τὴν εἴδηση ὅτι: «*Si erano sollevati 10.000 cefaloniti che volevano dare a russi il loro paese, ma non gli pote' riuscire. Pertanto 6 mila di questi e 4 mila del Zante, con molti nobili, inalberate le insegne moscovite a tamburo battente sono passati in Morea e hanno preso Gastuni e Lipirgi. Molta gente di Prevesa Vonizza, Santa Maura, Tiachi e Misolongi è andata co' moscoviti in Morea e predano tutti i bastimenti turchi*». Βλ. Venturi, ὅ.π., σ. 41.

30. Ἔγγρ. Β', σημ. 3.

31. Ἔγγρ. Β', σημ. 6.

32. Ἔγγρ. Β', σημ. 4.

33. Ἔγγρ. Β', σημ. 5.

34. Ἔγγρ. Α', σημ. 4. Venturi, ὅ.π., σ. 38, 39.

35. Χιώτης, ὅ.π., σ. 463.

36. Ἔγγρ. Β', σημ. 8.

37. Ἔγγρ. Β', στ. 12 - 16 καὶ σημ. 9 τοῦ ἴδιου ἐγγράφου. Venturi, ὅ.π., σ. 42.

38. Ἔγγρ. Β', στ. 15. Venturi, ὅ.π., σ. 44.

39. Γιὰ τὶς περιπέτειες τῶν νησιωτῶν μέχρι νὰ φτάσουν στὸν τόπο τους βλ. καὶ Γριτσόπουλος, ὅ.π., σ. 90. Χιώτης, ὅ.π., σ. 467. Venturi, ὅ.π., σ. 42.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Οἱ Ἀλβανοὶ συνέχισαν τὶς λεηλασίες σὲ βάρος τῶν ντόπιων γιὰ 3 μέρες. Πολλοὶ κάτοικοι ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπ' τὸν τόπο τους καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς πέρασαν στὴν Κεφαλονιά[40], ὅπου τοὺς βοήθησαν οἱ Βενετοὶ φροντίζοντας γιὰ τὴ συντήρηση καὶ τὸ ρουχισμό τους καὶ διαθέτοντας ἕνα ποσὸ χρημάτων, μέχρι νὰ τοὺς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους[41]. Ἡ πόλη καὶ ἡ γύρω περιοχὴ εἶχε ἐρημωθεῖ. Ἀμέσως ἔγιναν πολλὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῆς Πάτρας, γιατὶ ἡ θέση της ἦταν ἐπίκαιρη γιὰ τὸ ἐμπόριο[42]. Ἤδη τὸ 1773 ἡ ζωὴ στὴν πόλη εἶχε πάρει τὸν παλιό της ρυθμὸ καὶ τὸ λιμάνι λειτουργοῦσε ὅπως πρῶτα. Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως συχνὰ ἔκαναν ἐφόδους καὶ λεηλατοῦσαν τὴν πόλη καὶ τὴν γύρω περιοχή[43].

Τὰ γεγονότα τῆς Πελοποννήσου δὲν ἀναφέρονταν, ὅπως ἦταν στὴν πραγματικότητα, ἀπὸ τὸ βενετικὸ τύπο τῆς ἐποχῆς. Περνοῦσαν ἀπὸ αὐστηρὴ λογοκρισία μὲ σκοπὸ νὰ καλύψουν κάθε ἀνάμιξη τῶν Βενετῶν στὶς ρωσοτουρκικὲς διαφορές. Οἱ πληροφορίες ποὺ ἔδινε ἡ *Storia della guerra presente*, ποὺ βγῆκε στὴ Βενετία τὸ 1770, ἦταν προσεχτικὰ διαλεγμένες Ἀποφευγόταν κάθε ἀναφορὰ σὲ γεγονότα ποὺ ἀφοροῦσαν ἄμεσα τὴ Βενετία. Οἱ ἀναταραχὲς καὶ τὸ ξεσήκωμα τῶν νησιῶν τοῦ Ἰονίου ἀποσιωπήθηκαν ἢ καλύφτηκαν μὲ μεγάλη προσοχή. Οἱ κινήσεις τῶν Ρώσων περιγράφονταν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ θαυμασμό, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες θεωροῦνταν πολὺ ἄταχτοι γιὰ νὰ ἐπιτύχουν στὶς ἐπιχειρήσεις τους[44].

Τὴν ἴδια γραμμὴ ἀκολουθοῦσε καὶ τὸ περιοδικὸ *Mercurio storico e politico* ποὺ ἔβγαινε στὴ Βενετία καὶ ποὺ ἦταν ἡ ἰταλικὴ μετάφραση τοῦ πιὸ σπουδαίου πολιτικοῦ περιοδικοῦ τῆς Εὐρώπης, τοῦ *Mercure historique et politique*.. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ πρωτότυπο καὶ στὴ μετάφρασή του ἦταν ἀρκετὰ σημαντικὴ καὶ ἀπόδειχνε τὴ προσεχτικὴ καὶ καλυμμένη λογοκρισία ποὺ γινόταν στὶς πληροφορίες γιὰ τοὺς βενετοὺς ἀναγνῶστες. Ἀναφέρονταν οἱ διάφορες συγκρούσεις χωρὶς τὴν παραμικρὴ νύξη γιὰ τὰ κινήματα τῶν νησιῶν τοῦ Ἰονίου. Μόνο ὅταν οἱ νησιῶτες γύρισαν πίσω σὲ ἄθλια κατάσταση, γράφτηκε γιὰ τὴ συμμετοχή τους στὶς ἐπιχειρήσεις

40. Στὸ φύλλο No 60, 28 luglio 1770, p. 493 (Venezia, 21 luglio),τοῦ περιοδικοῦ *Notizie del mondo* ἀναφερόταν ὅτι: «*Le isole venete di Cefalonia, Zante e Corfu sono state popolate da più di 20 mila persone fuggite dalla Morea e dalle vicine isole dell' Arcipelago ed è probabile che più non torneranno nelle loro rispettive città*». Οἱ πρόσφυγες ἔλπιζαν ἔτσι νὰ ζήσουν «*in uno stato più tranquillo, sotto le dolci e moderate leggi del nostro governo*». Βλ. καὶ Venturi, ὅπ., σ. 42.

41. A.S.V., Senato Rettori - Deliberagioni, R. 148, f. 24r - 27r. Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 149.

42. Ἔγγρ. Β', στ. 17 - 20 καὶ σημ. 10 τοῦ ἴδιου ἐγγράφου.

43. Γιὰ περισσότερα βλ. Γριτσόπουλος, ὅ.π., σ. 134 - 137. Θωμόπουλος, ὅ.π., σ. 509.

44. Venturi, ὅ.π., σ. 42 - 43.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

καὶ γιὰ τὶς περιπέτειές τους μέχρι νὰ γυρίσουν στὰ νησιά τους[45]. Ἡ ὁμολογία αὐτὴ παραβίαζε τὴ μέχρι τότε «αὐστηρὴ οὐδετερότητα», ποὺ διαβεβαίωνε ὅτι τηροῦσε ἡ Βενετία, καὶ μποροῦσε νὰ ἦταν ἐπικίνδυνη γιὰ τὶς σχέσεις της μὲ τὴν Τουρκία. Γι' αὐτὸ φρόντισε ἀμέσως νὰ διορθώσει τὴν κατάσταση. Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀντιμετώπισε τὸ πρόβλημα τῶν προσφύγων ἀπ' τὴν Πελοπόννησο, ποὺ εἶχαν περάσει στὴν Κεφαλονιὰ καὶ στὴ Ζάκυνθο καὶ ποὺ τοὺς εἶχε προσφέρει φιλοξενία καὶ προστασία. Οἱ Τοῦρκοι χωρὶς ἄλλο, θὰ ζητοῦσαν ἐξηγήσεις καὶ ἴσως θὰ ἀντεκδικοῦσαν. Ἡ Σύγκλητος ἀποφάσισε τὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπ' τὰ νησιά· φυσικὰ οἱ πρόσφυγες ἀρνήθηκαν νὰ γυρίσουν στὸν τόπο τους ὑπολογίζοντας στὴ βοήθεια τῶν ντόπιων, ἂν καὶ ἡ συντήρησή τους δημιουργοῦσε πολλὰ προβλήματα. Τελικὰ δόθηκε διαταγὴ νὰ ἐκδώσουν τοὺς πρόσφυγες καὶ συγχρόνως ἄλλη μυστικὴ διαταγὴ νὰ μὴ κάνουν καμμιὰ ἐνέργεια. Οἱ Βενετοὶ ἔλπιζαν ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἱκανοποιοῦνταν μόνο μὲ ὑποσχέσεις, ἀπ' τὴ στιγμὴ μάλιστα πού, ἐκείνη τὴν περίοδο, ἦταν πολὺ ἀνήσυχοι γιὰ τὴν πορεία τῶν ρωσικῶν ἐπιχειρήσεων, γιὰ νὰ δράσουν ἐναντίον τῆς Βενετίας[46].

Πιὸ ριζικὰ μέτρα πῆρε γιὰ τοὺς νησιῶτες ποὺ γύρισαν πίσω. Θεωρήθηκαν ἔνοχοι μεγάλου ἐγκλήματος, γιατὶ ἔδρασαν ἐνάντια στὴ θέληση τῆς Δημοκρατίας, δὲν ὑπάκουσαν στοὺς νόμους της καὶ ἔβαλαν σὲ κίνδυνο τὴν ἀσφάλεια τοῦ κράτους[47]. Ἡ Σύγκλητος ἔδωσε διαταγὴ στὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ τῆς Θάλασσας Querini νὰ συλλάβει αὐτοὺς ποὺ γύρισαν στὰ νησιά τους, κυρίως τοὺς ἀρχηγούς τους, καὶ νὰ ἐμποδίσει μὲ κάθε τρόπο νέες μεταναστεύσεις[48]. Ὁ Querini πῆγε στὴ Κεφαλονιὰ *«con deliberata intenzione di mettere a dovere gli abitanti di quell' isola di genio torbido ed incomodo»*. Μὰ ἡ ἐπιχείρηση δὲν ἦταν τόσο εὔκολη. Ὅταν προσπάθησε νὰ συλλάβει τὸ Μεταξᾶ, ἀντιμετώπισε ἔνοπλη ἀντίσταση καὶ ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσει. Ἀνάμεσα στὶς μεγάλες οἰκογένειες τοῦ νησιοῦ ξέσπασαν νέες ταραχὲς μὲ θύμα τὴν πλούσια οἰκογένεια τῶν Σδρίν. Μάταια ὁ Querini προσπάθησε νὰ ἐπαναφέρει τὴν τάξη· *«l' isola era in preda ad una spaventevole anarchia»*. Οἱ ἀδελφοὶ Μεταξᾶ μάλιστα ἵδρυσαν στὰ Κοκολάτα ἕνα εἶδος Δικαστηρίου καὶ δὲν ἄφηναν κανένα νὰ περάσει χωρὶς νὰ πληρώσει φόρο. Ὁ Querini ἀναγκάστηκε νὰ χρησιμοποιήσει βίαια μέσα. Πολλοὶ φυλακίστηκαν, ἄλλοι τουφεκίστηκαν, καὶ ὅσοι ξέφυγαν ἢ ἔγιναν πειρατὲς ἢ ἐπικηρύχτηκαν[49].

45. Venturi, ὅ.π., σ. 46 - 47.
46. Βλ. καὶ Venturi, ὅ.π., σ. 49 - 50.
47. A.S.V., Senato Rettori - Deliberazioni, F. 147, f. 35r - 36v.
48. A.S.V., Senato Rettori - Deliberazioni, F. 326, data 1770, 9 Giugno.
49. Βλ. καὶ Venturi, ὅ.π., σ. 50 - 51.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Στὸ μεταξὺ ἄραξε στὸ λιμάνι τοῦ Φισκάρδου ἕνα πλοῖο μὲ καπετάνιο τὸ Γεράσιμο Καλλιγᾶ, ναυλωμένο ἀπ' τοὺς Ρώσους, μὲ πολεμικὸ ὑλικὸ γιὰ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ καπετάνιος ξεσήκωσε πολλοὺς συγχωριανούς του ἀπ' τὰ Βαλσαμάτα καὶ τοὺς πῆρε μαζί του[50]. Κι ὅταν ὁ Ἀλέξιος Ὀρλὼφ ἔφτασε στὴν Πελοπόννησο, πολλοὶ Κεφαλονίτες μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Πανᾶ καὶ τὸν Βαλσαμάκη ναύλωσαν δύο πλοῖα καὶ πῆγαν νὰ ἑνωθοῦν μαζί του. Ἀνάμεσά τους ἦταν καὶ ὁ Σπύρος Μεταξᾶς μὲ 20 ὀπαδούς του[51]. Μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτά, ἦταν πολὺ περίεργη ἡ δήλωση τοῦ Ὀρλώφ, ὅτι πάρα πολλοὶ Βενετοὶ ὑπήκοοι τοῦ εἶχαν προσφέρει τὴν ὑπηρεσία τους (καὶ ἀνάφερε ἀκριβῶς τὰ ὀνόματα τῶν ἀδελφῶν Μεταξᾶ, τοῦ Βασιλείου Μακρῆ καὶ τοῦ Σαντόπουλου), ἀλλὰ ὅτι αὐτὸς τοὺς εἶχε ἀπωθήσει, γιατὶ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἔντιμους ἀνθρώπους καὶ ὄχι ἀπὸ πειρατὲς ἐξόριστους[52].

Ὅταν ὁ πόλεμος ἄρχισε νὰ στρέφεται σὲ βάρος τῶν Ρώσων, βιάστηκαν νὰ φύγουν ἀπ' τὴν Πελοπόννησο ἐγκαταλείποντας τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη τους. Οἱ ἐπαναστάτες Βενετοὶ ὑπήκοοι ἔφυγαν ἀπ' τὴν Πελοπόννησο καὶ γύρισαν στὰ νησιά τους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ζήτησαν ἀμνηστία γιὰ τὶς πράξεις τους, ποὺ γιὰ τὴ Βενετία ἦταν ἐγκληματικές.

Τότε ἀκριβῶς ἔφτασε στὴ Βενετία μιὰ ἀναφορὰ τοῦ Βαΐλου ἀπ' τὴν Κωνσταντινούπολη, γραμμένη ἀπ' τὶς 17 Μαΐου[53]. Ὁ Σουλτάνος θεώρησε ὑποκριτικὴ τὴ διακήρυξη τῆς οὐδετερότητας ποὺ εἶχε κάνει ἡ Δημοκρατία. Τοῦ φάνηκε ἀδύνατο τὸ ὅτι δὲν μπόρεσε νὰ ἐμποδίσει τοὺς ὑπηκόους της νὰ ἑνωθοῦν μὲ τοὺς Ρώσους, ἀφοῦ εἶχε τόσα πολεμικὰ πλοῖα. Ὑποψιάστηκε ὅτι σκοπὸς τῆς Βενετίας ἦταν νὰ ὑποστηρίξει τοὺς εἰσβολεῖς καί, ἂν τὰ πράγματα πήγαιναν καλά, νὰ συνεργαστεῖ μαζί τους γιὰ τὴν καταστροφὴ τῶν τουρκικῶν θέσεων στὴν Πελοπόννησο. Ἀπείλησε μάλιστα ὅτι «*...se la Repubblica non poteva o non voleva castigare gli abitanti degli stati suoi, non mancherebbero alla Porta i mezzi di farlo colle sue formidabili forze*[54]».

Οἱ Βενετοὶ τότε ἀποφάσισαν νὰ τιμωρήσουν σκληρὰ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἐπαναστατῶν, ὥστε νὰ σταματήσουν πιὰ τὰ κινήματα καὶ νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ τάξη, γιατὶ κάθε ἀργοπορία ἢ δισταγμὸς θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε μοιραῖες συνέπειες γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Βενετίας μὲ τὴν Πύλη. Δίκασαν καὶ

50. A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 139.

51. A.S.V., Senato Rettori - Deliberazioni, F. 326, data 1770, 21 Iuglio. Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, dispaccio No 153.

52. Ἡ δήλωση αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν ἕνα καλὸ ὅπλο ἄμυνας στὶς κατηγορίες τῶν Βενετῶν ἐναντίον τους. Ἔμεινε ὅμως ἀχρησιμοποίητη ἀπ' τοὺς κατηγορούμενους καὶ ἡ Βενετία τὴν ἀγνόησε ἐντελῶς .Βλ. καὶ Manfroni, ὅ.π., σ. 1163.

53. Manfroni, ὅ.π., σ. 1166.

54. Manfroni, ὅ.π., σ. 1166.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

καταδίκασαν σὲ ἐξορία, *«come avanti rei di gravissime colpe di stato*[55]*»*, τούς: κόντε Σπύρο Μεταξᾶ τοῦ Ἀντρέα, κόντε Ἰωάννη Μεταξᾶ ἀδελφό του[56], καπετὰν Λουκᾶ Βαλσαμάκη, λοχαγὸ Γιάννη Βαλσαμάκη, καπετὰν Σωτήρα Ἰνγκλέζη, καπετὰν Γρηγόριο Πανᾶ τοῦ Ἀντώνη, Ἀναστάση Πανᾶ τοῦ Donadò, Σπύρο Πανᾶ Καπίτση τοῦ Ἀναστάση, Nadal Πανᾶ Καπίτση, Ἀναστάση Πανᾶ ἀδελφό του, Γεράσιμο Καλικιόπουλο τοῦ Παναγῆ καὶ καπετὰν Γεράσιμο Καλλιγᾶ τοῦ Ἀναστάση, ὅλους ἀπ' τὴν Κεφαλονιά. Ἐπίσης διέταξαν τὴ δήμευση τῶν περιουσιῶν τους καὶ τὴν κατεδάφιση τῶν σπιτιῶν τους, ἀπαγορεύοντας μάλιστα τὴν ἀνοικοδόμησή τους[57]. Ἡ ἐπικήρυξη ἔγινε στὴν Κεφαλονιὰ ἀπὸ τὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ τῆς Θάλασσας Pier Antonio Querini, στὶς 25 Αὐγούστου 1770. Στὸ τέλος ἀναφέρονταν οἱ τόποι ποὺ ἔγινε γνωστὴ ἡ ἐπικήρυξη: *«Fu publicato il promesso bando nel luogo et ora solita, e con le consuete formalità, prima nella terra di Argostoli di Cefalonia, poscia nele ville Pessade, Spartea e Caligata con universale intelligenza molti presenti et ascoltanti»*.

Ὅσο γιὰ τὸ Βασίλειο Μακρῆ, δὲν πῆραν κανένα μέτρο ἐναντίον του, παρὰ μόνο ἀργότερα. Τὸ 1776 σχηματίστηκε μία δικογραφία[58] σὲ βάρος του,

55. Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση ὑπάρχει στὸ A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F. 1019. Ἐπίσης στὴ σειρὰ Inquisitori di Stato, B. 405. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τρόπος ποὺ διατυπωνόταν ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση «*...siano e s' intendano banditi da questa, e da tutte le altre città, Fortezze, isole, terre e luoghi del Serenissimo Dominio, terrestri e maritimi, navigli armati e disarmati, ac etiam dall' inclita città di Venezia e Dogado definitivamente et in perpetuo. Rompendo alcuno di loro il confine e venendo uniti o separati presi, siano condotti al luogo et ora solta, dove sopra un paro d' eminenti forche resti cadauno impiccato per la gola dal Ministro di Giustizia, sirche muoja, indi il di lui cadavere resti appeso ed in sito consueto esposto con cartello al petto, che contenga il nome, cognome, padre e patria, et in appresso la seguente dichiarazione. Reo di gravissime colpe di stato. Sicchè a pubblica vista debba starvi alla total consumazione*».

56. Ὁ ἄλλος ἀδελφός τους Πέτρος, ἂν καὶ δὲν εἶχε πάρει μέρος στὰ γεγονότα, κατηγορήθηκε ὅτι βρισκόταν σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ φυλακίστηκε στὴ Βενετία γιὰ 10 χρόνια. Ὅταν ἐπέστρεψε στὴν Κεφαλονιά, κατόρθωσε νὰ πάρει πίσω μερικὰ μόνο ἀπ' τὰ κτήματα ποὺ τοῦ εἶχαν δημεύσει οἱ Βενετοί. Βλ. Βακαλόπουλος, ὅ.π., σ. 395. Χιώτης, ὅ.π., σ. 467.

57. *«Tutti li loro beni mobili, stabili, presenti, futturi di qualsivoglia sorte azzioni e ragioni in qualunque specie riguardanti loro interesse e vantaggio fatti dal mese di marzo ultimo passato in quà, et etiam li fidejcommissi loro vita durante siano e s' intendano confiscati ed applicati giusto alle leggi. La casa dominicale o altra di loro proprietà da essi abbitate siano demolite sino dalli fondamenti, né possano esser più rifabricate»*. A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F 1019. Inquisitori di Stato, B. 405.

58. Ἡ δικογραφία βρίσκεται στὴ σειρὰ Inquisitori di Stato, B. 1109, fasc. 637, Processi Criminali (1776), μὲ τὸν τίτλο: *Macri Basilio, Santopulo, Tracchiotti, Fortuni e Metaxà Spiridione per emigrazione in Morea durante la guerra Tyrco-Russa*.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

μὲ βάση τὴν ἀναφορὰ τοῦ Βενετοῦ Πρόξενου τῆς Πάτρας Angelo Rosalem στοὺς Inquisitori di Stato, μὲ ἡμερομηνία 17 Αὐγούστου 1776. Ἡ ἀναφορὰ αὐτή[59], ποὺ δημοσιεύεται στὴ συνέχεια, εἶναι μιὰ ἀναδρομὴ στὰ γεγονότα τῆς πολιορκίας τῆς Πάτρας (1770), ὅπου ὁ Βασίλειος Μακρῆς ἦταν ἀρχηγὸς τῶν Ζακυνθινῶν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Ζακυνθινοὺς ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω. Στὶς 29 Σεπτεμβρίου 1776 ὁ Flaminio Corner, Inquisitore('Ανακριτής), ἀντιπροσωπεύοντας καὶ τοὺς ἄλλους δύο συναδέλφους του, ὅρισε νὰ σχηματιστεῖ δικογραφία ἐναντίον τοῦ Βασιλείου Μακρῆ καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν *«coll' autorita e rito del Consiglio dei Dieci»*. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ στάλθηκε, ὅπως φαίνεται ἀπ' τὰ ἄλλα ἔγγραφα ποὺ ἀκολουθοῦν, στὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ τῆς Θάλασσας, ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν ὁ Giacomo Nani. Ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς ἔπρεπε, σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες τοῦ 'Ανακριτῆ, νὰ ἐκδικάσει τὴν ὑπόθεση καὶ ν' ἀνακοινώσει τὶς ἀποφάσεις στὸ 'Ανώτατο Δικαστήριο. Ἡ δίκη ὅμως δὲν ἔγινε, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τὸ ἑπόμενο ἔγγραφο, μὲ ἡμερομηνία 16 Αὐγούστου 1779, ποὺ στάλθηκε στοὺς 'Ανακριτὲς ἀπ' τὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ Giacomo Gradenigo, ὑπογραμμένο ἀπ' τὸ γραμματέα τοῦ Pietro Vincenti Foscarini. Ἡ παράλειψη ὀφειλόταν στὴν παρεμβολὴ ἄλλων σπουδαίων ὑποθέσεων, ὅπως ἀναφέρεται στὸ ἔγγραφο: *«...restò pure giacente la procedura a motivo che il ministro segretario d' essom io processore si trovò impegnato in altre importanti incombenze come ebbe a rimarcarmi nelle sue diligenti relazioni»*. Ὑποσχόταν στοὺς 'Ανακριτὲς ὅτι θὰ ἔστελνε τὸ γραμματέα του στὴ Ζάκυνθο, μόλις θὰ τέλειωνε τὶς ὑποθέσεις τοῦ Γραφείου του, γιὰ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν ὑπόθεση Μακρῆ. Τὸ ἑπόμενο ἔγγραφο μὲ ἡμερομηνία 9 Μαΐου 1781 στάλθηκε ἀπ' τὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ Giacomo Gradenigo στοὺς 'Ανακριτές. Εἶχαν περάσει δύο χρόνια μὰ ὁ γραμματέας του δὲν εἶχε βρεῖ ἀκόμα εὐκαιρία νὰ πάει στὴ Ζάκυνθο. Ἡ ἀναχώρησή του φαινόταν πιὰ ὑπόθεση ἡμερῶν· εἶχε ὁριστεῖ ἀκόμα καὶ ὁ μισθός του, 2 zecchini τὴν ἡμέρα, γιὰ ὅσες ἡμέρες θὰ ἦταν ἀπαραίτητο νὰ μείνει στὸ νησί. Ὁ γραμματέας πραγματικὰ πῆγε στὴ Ζάκυνθο κι ἔκανε τὴ δίκη, ὅπως πληροφοροῦσε μὲ ἔγγραφό του, μὲ ἡμερομηνία 1 Σεπτεμβρίου 1781, ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς Gradenigo. Εἶχαν ὅμως περάσει 5 χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ τὸ 'Ανώτατο Δικαστήριο εἶχε κρίνει ἔνοχο τὸ Μακρῆ καὶ εἶχε διατάξει νὰ δικαστεῖ. Πολλὰ πράγματα εἶχαν ἀλλάξει καὶ ἡ ὑπόθεση εἶχε σχεδὸν ξεχαστεῖ. Ὁ γραμματέας *«non è potuto rilevarsi le reità esposte a carico del Conte Basilio Macri, degli altri indicati, de' quali neppur era stato accennato il preciso none»*. Ὁ Μακρῆς ἀθωώθηκε γιὰ τὶς πράξεις, ποὺ πρὶν 5 χρόνια εἶχαν θεωρηθεῖ βαρύτατες. *«...che*

59. A.S.V., Inquisitori di Stato, B. 1109, fasc. 637. 'Αντίγραφο ἑνὸς τμήματος τοῦ ἐγγράφου ὑπάρχει στὴν ἴδια σειρά, B. 405.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

apparisce incolpabile la direzione di allora del detto Macri, deliberativamente determinato, che non sia più oltre proceduto in esso processo, ma anzi, riguardato fra gli spediti».

Μὲ τήν, ἔστω καὶ καθυστερημένη, ἀθώωση τοῦ Βασιλείου Μακρῆ ἡ ὑπόθεση ἔκλεισε. Οἱ μόνοι, τελικά, ἀπ' τοὺς Ἑπτανησίους ποὺ πῆραν μέρος στὰ γεγονότα τοῦ 1770 καὶ τιμωρήθηκαν ἦταν οἱ Κεφαλονίτες. Ἡ στάση ἐκείνη τῆς Βενετίας ἀπέναντι στοὺς ἐνόχους καὶ ἡ παραδειγματική τους τιμωρία ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἀπόδειξη φιλίας ποὺ ζητοῦσαν οἱ Τοῦρκοι. Ἀλλὰ ἡ κατάσταση τὴν περίοδο ἐκείνη ἦταν τέτοια, ποὺ δὲν ἔφτανε μιὰ τέτοια ἀπόδειξη γιὰ νὰ τοὺς καθησυχάσει. Ἀντίθετα, ἡ ἀργοπορία τῆς Βενετίας νὰ πάρει προφυλακτικὰ μέτρα γιὰ τέτοιες ἀναταραχὲς ἐξηγήθηκε ἀπ' τὸ Σουλτάνο[60] σὰ μιὰ σιωπηλὴ ἄδεια στοὺς νησιῶτες ὑπηκόους της νὰ ἐνεργοῦν ἐχθρικὰ ἐνάντια στὸ Ὀθωμανικὸ κράτος, γιὰ νὰ ἐμφανίζεται ἔπειτα ὁ βενετικὸς στόλος καὶ νὰ παίρνει τὸ μέρος τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκβαση τῶν πραγμάτων.

60. Βλ. καὶ Alberti, ὅ.π., σ. 230.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

ΕΓΓΡΑΦΑ*

Α'

Κεφαλονιὰ 1770 Μαρτίου 12

Περίληψη: Ὁ Προβλεπτὴς τῆς Κεφαλονιᾶς Zuanne Pizzamano γράφει στὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ τῆς Θάλασσας Andrea Donà γιὰ τὸν ξεσηκωμὸ τῆς Κεφαλονιᾶς. Χωρικοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς ἄρχοντες τοῦ νησιοῦ ἑτοιμάζονται νὰ περάσουν στὴν Πελοπόνησο καὶ συγχρόνως φέρνουν ἀναστάτωση στὸ νησί.

Ἀντίγραφο: A.S.V., Provveditori da Terra e da Mar, F. 1018, χ.ἀ. Στὸ ἀριστερὸ περιθώριο τῆς πρώτης σελίδας σημειώνεται μὲ ἄλλη γραφή: Inserta No 2. Dispaccio No 135.

Copia di lettera scritta dall'Illustrissimo Signor Zuanne Pizzamano[1]*, Provveditor di Cefalonia, a Sua Eccellenza Andrea Donà*[2]*, Provveditor General da Mar.*

Era sperabile, che all' accesso delle pubbliche insegne si rimetesse l' orgasmo dell' isola,e che all' uso della pubblica forza fosse finalmente per risvegliarsi l' obbedienza con la più pronta rissorsa del Governo, quasi dissoluto in una deplorabile anarchia dal fanatismo degli abbitanti e dalle contingenze de'tempi.

Ma al rumore de Russi nella Morea, al suono delle loro intraprese[3]*, alle irruzioni del Zante, al concorso et amutinamento del Teachi per sostenerle, aggravatosi l' umore di Ceffalonia non lascia adito di promettersi alcun ritegno ò il ravelimento degli tumultuati.*

Scopro aperte le comunicazioni delle indicate isole con continuati messi e temo dalla promiscuità e frequenza delle loro intelligenze, più seria l' origine e più grave il pericolo che minacciano.

Il male si rende epidemico, e scorgo per conseguenza delle sue influenze suscetibile ogni condizione di persona. A questa possibilità devo rifferire la voce contestata per dalla commune persuasione, che il Conte Spiro Metaxà[4] *alla testa di trecento villici del distretto di Erisso*[5]*, Pilaro*[6] *e Samo*[7]*, sia in procinto d' imbracarsi sopra un Martigao, ivi ancorato con pavione*[8] *Russo alla volta della Morea.*

* Τὰ ἔγγραφα δημοσιεύονται μὲ διορθώσεις στὴ στίξη, στὰ κεφαλαῖα καὶ στὸ χωρισμὸ τῶν λέξεων. Οἱ βραχυγραφίες ἀναλύονται σιωπηρά.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Dove parimenti sento preccorsi li naviganti della pertinenza di Livatò[9], *e quasi tutta Spartea*[10] *sotto la condotta delle principali famiglie Panà*[11], *Capizzi*[12] *et Andonato*[13]. *Se nella confusione dove attualmente si flutua fosse permesso di avanzare congetture, azzardarei di dire a vista del bollore universale, che entro il periodo di pocchi giorni due terzi del contado non so quanto del popolo sia per convolare a questa duplice crozziata di religione*[14] *e di rapina. Eppure, tale evasione anzi che rapicurare li pericoli interni della ressidenza, fermenta nuovi timori nell' animo di questi benemeriti cittadini. Ciascuno, ingelosito della commune soverzione e dalla impunità, che in queste franzenze si promettono li facinirosi, paventa del prossimo come del proprio nemico. Il moto estraordinario, che quindi ferve in Argostoli*[15], *siccome per loro è un pronostico quasi infalibile di fatalissime eventualità, cosi per mè un grave soggetto di tutte le mie sollecitudini. Se alcuni della terra di Lixuri*[16] *evacuarono le loro merci et effetti dalli magazeni, che tengono in Argostolli, paventando irreparabile forse lo spoglio. Se frà quelli, che si proddussero a ricevere carmi suffraggi di polvere, si reputarono in una malecontingenza li Signori Signori Sdrigna*[17] *per le sicurezze rittatte, che da un grosso corpo de' villici fossero per aggredire le loro abbitazioni di campagna, non mi fù fatto nè di ressistere a quelli, nè di somministrarglela a questi, per non compromettere il divieto alla prevaricazione degl' uni e per non dessituire il pressidio, riguardo agli altri del più necessario requisito, di cui attualmente è in somo diffetto. Non potendo agire di fatto per la precaria amministrazione in cui fù forza di contenervi a vista delle continuate scariche, che ne contorni della ressidenza notturnamente rissuonano, degl' insulti rifferiti al pichetto*[18] *della Torretta, e della tronbonata*[19], *fatta cadere fuori de'restelli*[20] *del Pallazzo*[21] *contro la sentinella e la guardia, mi succede la necessità di riccorrere agl'espedienti più blandi per dissimulare, che l' oggetto di questi attentanti sia destinato all' avirtimento della milizia, come altresì sembra diretto allo scoppiodidi decisive alterazioni. A questo posso non io dimenticarmi dell' opera benemerita e fruttuosa, che presta il vigile ed onorato Tenente Valerio, nel diffendere le venute del Pallazzo, nel sostenere la disciplina de soldati e nel infervorarsi a spargere le più conferenti precausioni in diffesa et a decoro de'pubblici oggetti. A contemplazione de'quali nel primo sentore della diserzione, feci divulgare un rigoroso edito, attesa l' identità delle circostanze tutto conforme a quello, che la previdenza di Vostre Eccellenze degnò suggerirmi per il Teachi, e tuttavia,*

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

le prevaricazioni niente meno minorate arrivano esponere gli riguard dello stato, dopo di aver sovertito e violata tanto patentamente quelli del Governo.

65 *Atterrito il mio patriotismo da un avenire, Dio non voglia più torbido per le pubbliche convenienze. m' impulsa all' espedizione espressa del lattore delle presenti, non potendo in altro modo cooperania alla loro illesione, con che in dipendenza de' venerati suoi rescritti bacio all' E.V. umilmente le mani.*

Ceffalonia li 12 Marzo 1770 S.N.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὁ Zuanne Pizzamano διορίστηκε Προβλεπτὴς τῆς Κεφαλονιᾶς στὶς 15 Φεβρουαρίου 1761, ἀλλὰ ἀνέβαλε τὴν ἄσκηση τῆς θητείας του. Διορίστηκε ξανὰ τὸ 1767 καὶ ἄσκησε τὰ καθήκοντά του μέχρι τὸ 1770. Βλ. Σπ. Μ. Θεοτόκης, *Ἀναμνηστικὸν τεῦχος τῆς Πανιονίου Ἀναδρομικῆς Ἐκθέσεως*, Κέρκυρα 1924, σ. 19.

2. Ὁ Andrea Donà ἦταν Γενικὸς Προβλεπτὴς τῆς Θάλασσας ἀπ' τὸ 1767 μέχρι τὶς 23 Ἰουνίου 1770. Βλ. Θεοτόκης, ὅ.π., σ. 25.

3. Ἀπὸ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1770, ποὺ ἔφτασε ὁ Θεόδωρος Ὀρλὼφ στὸ λιμάνι τοῦ Οἰτύλου, μέχρι τὶς ἀρχὲς Μαρτίου, ποὺ γράφτηκε τὸ γράμμα, ἡ δραστηριότητα καὶ οἱ ἐπιτυχίες τῶν Ρώσων στὴν Πελοπόννησο ἦταν μεγάλες. Στρατολόγησαν τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς κατάταξαν σὲ δύο Λεγεῶνες, Ἀνατολικὴ καὶ Δυτική, ἔδιωξαν τοὺς Τούρκους ἀπ' τὴν Ἀνδρούσα, ξεσήκωσαν τοὺς κατοίκους τῆς Μεσσηνίας, πολιόρκησαν καὶ πῆραν τὸ Μυστρᾶ καὶ ἄρχισαν τὴν πολιορκία τῆς Κορώνης. Βλ. Γριτσόπουλος, ὅ. π., σ. 60 - 63.

4. Ὁ Κόντε Σπύρος Μεταξᾶς, γιὸς τοῦ Κόντε Ἀνδρέα Μεταξᾶ, πῆρε μέρος στὴν πολιορκία τῆς Πάτρας (1770) ὁδηγώντας ἕνα σῶμα συμπατριωτῶν του. Ἐξορίστηκε ἀπ' τὴν Κεφαλονιὰ μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφό του Ἰωάννη μετὰ ἀπὸ δίκη ποὺ ἔγινε ἐναντίον τους. Κατέφυγαν στὴ Ρωσία, ὅπου καὶ πέθαναν (1797 - 1798). Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. Κ. Τριανταφύλλου, *Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν Πατρῶν*, Πάτρα 1959, σ. 378. Θωμόπουλος, ὅ.π., σ. 493. Χιώτης, ὅ.π., σ. 463, 467. Βακαλόπουλος, ὅ.π., σ. 390 - 395. Γριτσόπουλος, ὅ.π., σ. 81. Ἐπ. Κ. Μεταξᾶς, *Ἱστορία τῆς οἰκογενείας Μεταξᾶ ἀπὸ τὸ 1081 μέχρι τοῦ 1864 ἔτους*, Ἀθήνα 1893, σ. 65, 67 - 69. Manfroni, ὅ.π., σ. 1158, 1163. σ. 1158, 1163, ὅ. π., σ. 280. Venturi, ὅ.π., σ. 38, 39, 50 - 51, 68 - 69.

5. *Erisso (Ἔρισσος)*, περιοχὴ τῆς Κεφαλονιᾶς στὸ Β.Α. μέρος της. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. Ἀντ. Μηλιαράκης, *Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας*, Ἀθήνα 1890, σ. 51 - 57.

6. *Pilaro (Πύλαρος)*, περιοχὴ τῆς Κεφαλονιᾶς μὲ παραλίες στὴν ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ θάλασσα τοῦ νησιοῦ. Γιὰ περισσότερα βλ. Μηλιαράκης, ὅ.π., σ. 49 - 51.

7. *Samo (Σάμη)*, πόλη καὶ λιμάνι τῆς Κεφαλονιᾶς σὲ μιὰ ἀπ' τὶς μεγαλύτερες κοιλάδες τοῦ νησιοῦ. Γιὰ περισσότερα βλ. Μηλιαράκης, ὅ.π., σ. 46 - 49.

8. *pavione* (βεν. pavion), σημαία.

9. *Livato (Λιβαθώ)*, μιὰ ἀπὸ τὶς ὡραιότερες καὶ πλουσιότερες περιοχὲς τῆς Κεφαλονιᾶς μὲ πολλὰ χωριά. Τὸ ἱστορικότερο ἀπ' τὰ χωριά της εἶναι ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὅπου καὶ τὸ βενετικὸ φρούριο. Γιὰ περισσότερα βλ. Μηλιαράκης, ὅ.π., σ. 30 - 35.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

10. Spartea (ἢ Spartia, τὰ σημερινὰ Σπάρτα), χωριὸ τῆς Κεφαλονιᾶς, στὴν περιοχὴ τῆς Λιβαθῶς. Βλ. Μηλιαράκης, ὅ.π., σ. 32.

11. Ἡ οἰκογένεια Πανᾶ, σύμφωνα μὲ μιὰ παράδοση κατάγεται ἀπὸ τὴν ἱσπανικὴ πόλη Panades. Τὸ χωριὸ τῆς Λιβαθῶς Σπάρτα ἦταν ἡ παλιὰ κατοικία τῶν Πανάδων καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ποὺ βρίσκεται ἐκεῖ, ἦταν καθολική. Λέγεται ὅτι ἀπ' τὸ 1500 ἦταν στὸ Ἀρχοντολόι τοῦ νησιοῦ, ἀλλὰ στὸ Libro d' oro δὲν ὑπάρχει μέχρι τὸ 1604. Ἡ οἰκογένεια σήμερα χωρίζεται σὲ πολλοὺς κλάδους. Γιὰ περισσότερα βλ. Ἠλ. Τσιτσέλης, *Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα,* τόμ. Α΄, Ἀθήνα 1904, σ. 498 - 515.

12. Ἡ οἰκογένεια Καμπίτση ὑπάρχει στὴν Κεφαλονιὰ ἀπ' τὸν 14ο αἰώνα. Γράφτηκε στὸ Libro d' Oro ἀπὸ τὸ 1593 - 1604. Κατοικοῦσε στὴν περιοχὴ τοῦ Κάστρου καὶ βοήθησε στὸ χτίσιμο τῆς ἐκκλησίας τῆς Εὐαγγελίστριας, ποὺ ὑπάρχει ἐκεῖ, στὰ τέλη τοῦ 16ου αἰώνα. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. Τσιτσέλης, ὅ.π., σ. 194 - 195.

13. Γιὰ τὴν οἰκογένεια Ἀντωνάτου δὲν ἔχουμε καμμιὰ πληροφορία.

14. Ἕνα ἀπ' τὰ σπουδαιότερα ὅπλα τῆς Ρωσίας γιὰ νὰ πείσει τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν ἦταν ἡ θρησκευτικὴ προπαγάνδα. Οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες ἦταν εὐαίσθητοι στὸ θέμα τῆς θρησκείας καὶ οἱ Ρῶσοι τὸ ἐκμεταλλεύτηκαν κατάλληλα. Ἡ προπαγάνδα αὐτή, καὶ ἡ πολιτικὴ ἐπίσης, ἐξακολούθησε σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου. Βλ. Manfroni, ὅ.π., σ. 1144.

15. *Argostoli (Ἀργοστόλι),* πρωτεύουσα τῆς Κεφαλονιᾶς ἀπὸ τὸ 1757. Τὸ χτίσιμο τῆς πόλης ἄρχισε ἀκριβῶς τὸ 1757, ὅταν ἦταν προβλεπτὴς ὁ Alberto Magno. Γιὰ περισσότερα βλ. Μηλιαράκης, ὅ.π., σ. 22 - 29.

16. *Lixuri (Ληξούρι),* δεύτερη μεγάλη πόλη τῆς Κεφαλονιᾶς. Γιὰ περισσότερα βλ. Μηλιαράκης, ὅ.π., σ. 72 - 77.

17. *Sdrigna (Σδρίν),* οἰκογένεια εὐγενῶν. Εἶχαν τὸν τίτλο τοῦ κόμητος. Ἔδρασαν στὴν Κεφαλονιὰ καὶ στὴν Κέρκυρα.

18. *pichetto* (ἀ), ὅρος στρατιωτικός, μικρὸ ἀπόσπασμα.

19. *trombonata* (θ), βολὴ trombone (ὅπλου πυροβόλου).

20. *restello* (-i, ἀ., βεν.), rastello ἢ rastrello, περίφραγμα ἢ περίβολος μπροστὰ στὶς πύλες τῶν φρουρίων.

21. *Palazzo* (ἀ.), ἡ διαμονὴ τοῦ Προβλεπτῆ.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Β'

Ζάκυνθος 1776 Αὐγούστου 17

Π ε ρ ί λ η ψ η : Ἀναφορὰ τοῦ Βενετοῦ Προξένου τῆς Πάτρας ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο. Ἀναδρομὴ στὰ γεγονότα τῆς πολιορκίας τῆς Πάτρας, κατὰ τὸ Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο, ἀπὸ Κεφαλονίτες καὶ Ζακυνθινούς. Μετὰ τὴν καταδίωξή τους ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς ἡ κατάσταση τῆς πόλης ἦταν τραγική. Μὲ τὶς προσπάθειες τοῦ Προξένου, ἔχοντας καὶ τὴ συνδρομὴ τοῦ Τούρκου Καδῆ, ἀποκαταστάθηκε ἡ τάξη, ἀποζημιώθηκαν οἱ Τοῦρκοι γιὰ τὶς καταστροφὲς ποὺ τοὺς εἶχαν προξενήσει οἱ νησιῶτες, καὶ τέλος ἀποκαταστάθηκαν οἱ σχέσεις Τούρκων - νησιωτῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνεμπόδιστη ἐξάσκηση τοῦ ἐμπορίου.

Αὐτόγραφο: A.S.V., Inquisitori di Stato, B. 1109, fasc. 637, χ. ἀ. σὲ ὅλες τὶς σελίδες παρὰ μόνο στὴν πρώτη ὑπάρχει ὁ ἀριθμὸς 2, ποὺ εἶναι ὁ αὔξ. ἀ. τῶν ἐγγράφων ποὺ περιέχει τὸ fasc.

Illustrissimo et Eccellentissimo Signore Signore Padrone Colendissimo[1]

Acceso l' incendio della guerra tra l' Imperio Ottomano e Russo, mi onorerò di rifferire umilmente a Vostra Eccellenza quanto pubblico la fama, rapporto le direzioni de' sudditi isolani nella scalla di Patrasso, in quell' incontro.

Comparsi oltre diecimilla[2] *da questa isola e da quella di Ceffalonia in Patrasso, condotti da Basilio Macrì*[3]*, Santopulo*[4]*, Trachiotti*[5]*, Fortuni*[6]*, e dal Conte Spiro Metaxà*[7]*, copersi dalle insegne Russe, si posero a depredare quel ricco paese, ne perdonando a sesso ho età de Turchi, con barbara ferietà tutto sacrifficando alla loro barbarie ed isano furore, in brevi momenti empirono ogni casa di terrore e di miseria.*

Ricoveratisi i Turchi nella Fortezza di quella città[8] *implorarono il socorso delle città circostanti, che doppo brevi giorni ed una constante diffesa, combatendo anche coi bisogni più necessari alla vita, comparve di trecento Albanesi*[9]*, quali tutto mettendo a ferro e fuoco sloggiorono gl' isolani da Patrasso ed i Greci concorsi in loro rinforzo, desolando con quest'ultimo atto la più ricca e, forse, la più ampla città del Regno della Morea, che era fatta per il concorso delle forestiere nazioni la sede del comerzio*[10] *di tutto quel amplo ed ubertosissimo Regno.*

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

In queste travagliose circostanze toccò a mè, Conte Angelo Rosalem[11] *servo umilissimo di Vostra Eccellenza, assumere il Veneto Consolato in quella scalla, ed a fronte di tali calamitose combinazioni ne intrapresi intrepidemente l' aministrazione. Rissolto di sagrifficare sostanze e vita alla pubblica quiete, che poteva esser perturbata dall' ardito atentato de sudditi, fando constare con giudiziosa direzione la pubblica sovrana disaprovazione e la constante e sincera amicizia dellla Repubblica col Imperio Ottomano.*

Preliminare delle mie direzioni in così difficili circostanze fu il meritarmi la confidenza de comandanti, del Cadì, capo di religione, principalmente, indi de capi delle milizie spinte in pressidio di quella Piazza, con atti di liberalità allargando la mano anche con le milizie, che fù l' unico mezzo con qui potei condurli a riconosere la ragione, farli dessistere dalle violenze, quando l' autorità reggia ne suoi ministri era troppo languida per ripulsarle.

Resomi acetto con queste prime direzioni ai comandanti capi delle milizie, sprezzando i pericoli a quali sempre mi esponevo, batendo le strade più frequentate da Turchi e dalle milizie, con modi soavi tutti indifferentemente trattando onde esser meglio da loro conosciuto, scortato però sempre da alcun soldato Albanese de capi più rinomati e da qualche gianizzero de più accreditati di Patrasso, frequentavo le case di quelli, che per la forza erano nella maggior autorità nel confuso governo d' allora, senza però mai perder di vista i reggi comandanti.

Con queste direzioni potei por freno al giusto irritamento della prebe, benchè gli fosse sensibile le perdite fatte[12]*, non fù difficile porla in calma apagandosi e tensendo le cose esteriori, quando massime sia opportunomente soccorsa con qualche atto di generosità e di assistenza.*

Ciò che diedo maggior esercizio al mio spirito fù li ricorsi de Turchi per rissarcimenti de danni loro inferiti dagl'isolani e rimettere nella prima disciplina quella Dogana.

Assan Cassani, mercante Scuterino, fù il primo personaggio, che comparve in Patrasso ricercandomi il rissarcimento di undici milla Zechini coll' occulto favore del comandante di quel tempo; sul qual all' Eccellentissimo processore[13] *di Vostra Eccellenza nelle mie riverenti lettere 10 Aprile 1774 S.N. e mi riusci farlo dassistere dalla pretesa col favore di Rectas Reìs Dulzignotto, fù comandante di quella nazione trista in Patrasso e deputato alla custodia di quei mari e del golfo di Lepanto con un poderoso Sciambecco*[14]*.*

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Per lungo tempo mi fù il sogetto de rissarcimenti pretesi da Turchi di Patrasso argomento di dolorose meditazioni e di dispendi sensibilissimi alle circostanze del mio stato. Il favore del Cadì da me aletato con spessi atti di liberalità, pose fine a questa querella rigettando i ricorsi ne accordando illami[15] *agl' indolenti per portare con tale ireffragabile fondamento la querella alla Porta, che poteva farsi sogetto di somme molestie all' Eccellente Bailo e dispendiosissimo, forse, alla pubblica Cassa.*

A merito della costanza del Cadì mi riusci rimettere quella Dogana nella antica disciplina, restituire l' esazione de suoi diritti nel solo tre per cento[16]*; a senso del concordato di pace, finalmente, restituire i sudditi dell' isole con una costante industria e vigilanza alla prima confidenza coi Turchi di Patrasso, dove con sicurezza oggi esercitano il loro comerzio, senza che doppo il mio arrivo in Patrasso alcuno ne sia mai stato offeso e benchè la loro indisciplina provochi il risentimento talvolta de Turchi, nonostante ricorono al Console, che vogliono vindice della loro audazia*

Onde niente sia occulto a Vostra Eccellenza, umiglierò d' aver fornito l' Eccellentissimo processore di sette illami tratti dal Cadilaggio[17] *di Patrasso ed altri della Morea, comprobandi i danni rissentiti dai sudditi per opera dei Dulzignotti; sendo concepiti in termini robusti e diffusi giova sperare, che portata la querella alla Porta dall' Eccellentissimo Bailo ne siegua quel robusto provedimento, che ponga freno a quella mal nata gente ed anche per quella parte abbino à godere i sudditi della reputata tranquilità e sicurezza.*

Con questi riverenti riscontri spererò d' aver supplito in ogni parte al comando di cui fui onorato questa mattina da Vostra Eccellenzaa cui con proffonda umiltà bacio le vesti.

Zante 17 Agosto 1776 S.N.

Di Vostra Eccellenza

Umilissimo, devotissimo, ossequetissimo, obbligatissimo servitore

Angelo Rosalem Console Veneto in Patrasso.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἡ ἀναφορὰ ἀπευθυνόταν στοὺς Inquisitori di Stato καὶ εἰδικὰ στὸ Flaminio Corner, ποὺ ἐξασκοῦσε τὰ καθήκοντα τοῦ Inquisitore ἐκείνη τὴν περίοδο μαζὶ μὲ τοὺς δύο ἄλλους συναδέλφους του, ποὺ τὰ ὀνόματά τους εἶναι ἄγνωστα.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

2. Τὸ ἴδιο ἀριθμὸ νησιωτῶν ἀνέφερε καὶ ὁ Nicolò Comano, Βενετὸς πρόξενος στὴν Αρκαδία, στὴν ἀναφορὰ του μὲ ἡμερομηνία 11 Ἀπριλίου 1770, στοὺς V Savii alla Mercanzia«... *Dalle isole Zante e Ceffalonia ad onta delle pubbliche inibizzioni sono arrivati nella Morea forse più di m)10.000 uomini, che à schiere investono con loro arbitrio, senza anche alla maggior parte concesso da Russi facoltà alcuna, stessamente essi succheggiano e traduccono tutti li effetti e biacce delle case e magazeni, specialmente dal pingue territorio di Castuni, e se qualcuno voleva opponere usavvano prepoienza...*». A.S.V. V Savii alla Mercanzia, B. 729. Ἀντίθετα κατὰ τὸ Manfron ἦταν «*più di mille isolani*» Βλ. Manfroni, ὅ.π., σ. 1157.

3. Ὁ Βασίλειος Μακρῆς ἦταν εὐγενὴς ἀπ' τὴ Ζάκυνθο, ποὺ ὁδήγησε σῶμα συμπατριωτῶν του στὴν Πελοπόννησο. Τὸ 1776 δικάστηκε γι' αὐτὸ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγοὺς τοῦ σώματος. Ὁ ἐκδίκαση ἔγινε τελικὰ τὸ 1781, ὁπότε ἀθωώθηκε. Γιὰ τὴν οἰκογένεια Μακρῆ, βλ. Λεωνίδας Χ. .Ζώης, *Λεξικὸν ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν Ζακύνθου*, τόμ. Α', Ἀθήνα 1963, σ. 383 - 385. Manfroni, ὅ.π. σ. 1163.

4. Santopulo, στὶς βιβλιογραφικὲς πηγὲς Ξανθόπουλος. Βλ. Χιώτης, ὅ.π., σ. 463 Manfroni, ὅ.π., σ. 1163. Δικάζεται μαζὶ μὲ τὸ Βασίλειο Μακρῆ. Γιὰ τὴν οἰκογένεια Ξανθοπούλου, βλ. Ζώης, ὅ.π., σ. 488.

5. Γιὰ τὸν Θρακιώτη δὲν ἔχουμε καμμιὰ πληροφορία. Ἀναφέρεται μόνο στὴ δικογραφία.

6. Ὅταν οἱ Ζακυνθινοὶ κυρίευσαν τὴ Γαστούνη καὶ στὴ συνέχεια τὴν Ἠλεία, ὀργάνωσαν τὴ διοίκηση τῆς περιοχῆς σύμφωνα μὲ τὸ βενετικὸ πρότυπο. Ὡς *κυβερνήτης καὶ πρεβεδοῦρος Πύργου καὶ Γαστούνης* διορίστηκε ὁ Νικόλαος Φορτούνης, εὐγενικῆς καταγωγῆς, ποὺ εἶχε ὁδηγήσει τοὺς Ζακυνθινοὺς στὴν Πελοπόννησο μαζὶ μὲ τὸ Βασίλειο Μακρῆ, τὸν Ξανθόπουλο καὶ τὸν Θρακιώτη. Ἀργότερα δικάστηκε μαζὶ μὲ τὸ Μακρῆ καὶ τοὺς ἄλλους (βλ. καὶ σημ. 3). Γιὰ περισσότερες πληροφορίες, βλ. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, ὅ.π., σ. 69 - 70. Χιώτης, ὅ.π., σ. 463. Ζώης, ὅ.π., σ. 686.

7. Ἔγγρ. Α', σημ. 4.

8. Γιὰ τὴν πολιορκία τῆς Πάτρας, βλ. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, ὅ.π., σ. 70 -7 1. Γριτσόπουλος, ὅ.π., σ. 81 - 89. Κ. Λάππας, *Ἁγία Λαύρα Καλαβρύτων*, Ἀθήνα 1975, σ. 68. Venturi, ὅ.π., σ. 42.

9. Γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς πολιορκημένους Τούρκους τῆς Πάτρας ἔφτασε ἕνα σῶμα Ἀλβανῶν, ποὺ εἶχε δράσει πρῶτα στὸ Μεσολόγγι, μὲ ἀρχηγὸ τὸν φρούραρχο Ρίου καὶ Ἀντιρρίου Μουσταφᾶ Ἀγᾶ. Γιὰ περισσότερα βλ. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, ὅ.π., σ. 73. Χιώτης, ὅ.π., σ. 466 - 467. Γριτσόπουλος, ὅ.π., σ. 89 - 91. Manfroni, ὅ.π., σ. 1162. Βακαλόπουλος, ὅ.π., σ. 395. Θωμόπουλος, ὅ.π., σ. 493. Λάππας, ὅ.π., σ. 68. Venturi, ὅ. π., σ. 44.

10. Γιὰ τὴν ἐμπορικὴ κίνηση τοῦ λιμανιοῦ τῆς Πάτρας βλ. Βακαλόπουλος ὅ.π., σ. 492 - 493.

11. Ὁ Angelo Rosalem ἔφτασε στὴν Πάτρα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1773, ὡς διάδοχος τοῦ Messalà, ποὺ μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς πόλης κατέφυγε στὴ Ζάκυνθο. Ἔμεινε στὸ Προξενεῖο μέχρι τὸ 1791, σύμφωνα μὲ γραπτὲς πηγές, ἐκτὸς ἀπὸ ὁρισμένα σύντομα χρονικὰ διαστήματα. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. Θωμόπουλος, ὅ.π., σ. 509 - 516.

12. Γιὰ τὶς συμφορὲς τῶν κατοίκων καὶ τὶς δοκιμασίες τῆς πόλης καὶ τῆς γύρω περιοχῆς, βλ. Γριτσόπουλος, ὅ.π., σ. 131 - 139. Θωμόπουλος, ὅ.π., σ. 494 - 511.

13. Ὁ προγενέστερος Inquisitore di Stato ποὺ τοῦ ἔστειλε ὁ Rosalem, ὅπως μᾶς λέει, γράμμα μὲ ἡμερομηνία 10 Aprile 1774 S.N., πρέπει νὰ ἦταν ὁ Francesco Grimani. Βλ. A.S.V., Inquisitori di Stato, B. 138, φ. 420.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

14. *sciambecco,* πλοῖο μὲ πανιὰ καὶ κουπιὰ ποὺ χρησιμοποιοῦνταν στὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν κουρσάρων, ἀλλὰ καὶ στὴ μεταφορὰ ἐφοδίων, ἀρκετὰ κοινὸ στὴ Μεσόγειο. Βλ. Saverien, *Dizionario storico, teorico e pratico di marina,* Βενετία 1769, σ. 414 .

15. *illam* (-i), λέξη ἀραβικῆς προέλευσης (i'lam), πληροφορία, γνωστοποίηση, ἐξουσιοδότηση. Ἐδῶ σημαίνει: ἐπιδοτήριο.

16. Μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Πασάροβιτς (1718) ἡ Βενετία εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλεύθερου λιμενισμοῦ τῶν πλοίων της στὰ τουρκικὰ λιμάνια, πληρώνοντας ὡς τελωνειακὸ δικαίωμα 3 % ἐπὶ τοῦ φορτίου, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι. Προηγουμένως πλήρωνε δασμὸ 5%. Βλ. καὶ Θωμόπουλος, ὅ.π., σ. 501. Alberti, ὅ.π., σ. 270.

17. *Cadilaggio,* ἕδρα τοῦ Καδῆ. Ἐδῶ σημαίνει : ἀρχεῖο τοῦ Καδῆ.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΕΡ. ΒΛΑΣΣΗ

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού